

Ansiklopedi bir karşı çıkış, bir tokat gibidir; Manzaralar ise siyasanın içinde yaşamış bir sanat adamının tarihe bakışı, bir başyapıttır

Nâzım Hikmet'in yiğitlik anlayışı

MEMET FUAT

Memleketimden İnsan Manzaraları'nın başındaki sunu şiirinde, yapıtın yazılmasına "939'da İstanbul'da tevkifanede" başlandığı belirtilmiştir. 1962'de yazdığı bir yazıda ise şair şöyle der: "İnsan Manzaraları'na Bursa Hapishanesi'nde 1941'de başladım." Bu yapıtın çekirdeği sayılan Meşhur Adamlar Ansiklopedisi'nin sunu şiirinde ise başka bir tarih verilir: "1940 senesi Eylül ayı ortalarında / Çankırı Hapishanesi'nde başlanan bu kitap..."

Karıklık şurdan doğuyor: Nâzım Hikmet Meşhur Adamlar Ansiklopedisi'ni "1940 senesi Eylül ayı ortalarında" Çankırı'da yazmıştır. Sonra Bursa Cezaevi'nde, 1941 yılında, Ansiklopedi'den yola çıkarak Manzaralar'ı yazmaya başlamıştır. Bir süre sonra, daha önce yazdığı bazı şiirleri kitaba yerleştirince, başlangıç olarak o şi-

irlerin yazılış tarihini vermeyi uygun görmüştür. Örnekte Manzaralar'ın üçüncü kitabının başındaki "Nigâr ile Mustafa" öyküsü "939'da İstanbul'da tevkifanede" yazılmıştı.

Yalnız Nâzım Hikmet'in değil, Türk Yazınının bir başyapıtı olan Memleketimden İnsan Manzaraları'nın çekirdeği sayılan Meşhur Adamlar Ansiklopedisi'nde ne yapmak istediğini şair şöyle anlatıyor:

"Ansiklopediye alınacak kahramanlar, generaller, sultanlar, sivrilmiş âlim ve sanatkarlar, güzellik kraliçeleri, katiller ve milyarderler değildi. Kahramanların işçiler, köylüler ve zanaatçılardı ki, bu insanların şöhretleri fabrika duvarlarını, atölye duvarlarını, işçi ve köylü mahallelerinin sınırlarını aşmamıştır."

Kentsoylu düşüncesinde "küçük insanlar" diye nitelenen kişileri anlatma özlemi Memle-

► Nâzım Hikmet yiğitliği, sıradan, küçük insanların yaşama savaşımı içindeki davranışlarında aramış, sevmiş, yüceltmıştır. Bütün yapıtlarında bu anlayışın örnekleri bulunabilir, ama Kurtuluş Savaşı öykülerinde yiğitlik konusuna yaklaşımını tam bir açıklıkla ortaya koymuştur ki bu düşünce devrimidir.

ketimden İnsan Manzaraları'nda da sürmüştür. "Sıradan" denilen bir insan: EMİN - (İhtiyat zabiti). / Konya'da doğdu. (1314). / Büyük taarruzda öldü. / (30 Ağustos 1338). Bir şehit yedek subay olmaya da gerek yok. Ansiklopedi şöyle bir "meşhur adam"la başlar: ABDULLAH - (Çiketti; "Kırşehir"). / 1940'da doğdu. / Osman'la Hattice'nin oğludur. Evet, Memleketimden İnsan Manzaraları'nda da aynı özelem, aynı anlayış sürmüştür; yapıt baştan sona bu tür ünlülerle doludur.

Ama bir tarihsel dönemi bütün yönleriyle vermeye çalışan bir kitapta doğal olarak başka

sınıflardan insanların da ele alınması kaçınılmazdı. Nitekim Nâzım Hikmet altyapısını Ansiklopedi'deki anlayışıyla oluşturduğu Manzaralar'da "generalleri, sultanları sivrilmiş âlim ve sanatkarları, güzellik kraliçelerini, katiller ve milyarderleri" de işlemiştir.

Ansiklopedi bir karşı çıkış, bir tokat gibidir; 1940'da Çankırı'da yapılan üslup araştırmalarının bir sonucudur, bir denevidir. Manzaralar ise boyulu boyunca siyasanın içinde yaşamış bir sanat adamının tarihe bakışı, tarihi değerlendirişi,

dünya görüşünü sergileyişidir, bir başyapıttır.

Memleketimden İnsan Manzaraları'nın Kurtuluş Savaşımızı anlatan bölümlerinde Nâzım Hikmet'in "yiğitlik" anlayışı da çok açık olarak belirir. Anlatıldığı üç unutulmaz öyküden ortaya çıkan şudur: Yiğitlik olağanüstü işler yapmak, güçlülük, gözü peklik, korkusuzluk değildir. Bir başarıya ulaşmak da gerekmez. Hele yakışıklılıkla, insanüstülüklerle hiç ilgisi yoktur. Yiğitlik doğru bildiği bir yolda, sırasında korkarak, hırpalanarak, harcanaarak da olsa, bir savaşım verebilmektir.

Antepli Karayılan, boynu çöp gibi ince, koca kafalı bir

köylüdür. Bir tarla sıçanı kadar korkaktır. "Yiğitlik atla, silahla, toprakla olur." Onun atı, silahlı, toprağı yoktur. Eline tutuşturulan bir mavzerle bir gül fidanının dibinde yüzükoyun yatarken, ak bir taşın ardından kafasını çıkaran kara bir yılının bir serseri kurşunla devrilip kalışını görünce, "İbret al, deli gönlüm, / demir sandıkta saklansan bulur seni / ak taş ardında kara yılanı bulan ölüm..." diyerek fırlayıp atlar ileri.

Arhaveli İsmail, Tophane rıhtımında kamacı ustası Bekir Usta'nın emanetini (bir ağır makineli tüfeği) Şaban Reis'in beş tonluk takasıyla Anadolu'

ya kaçırmaktadır. Kerempe Feneri'nin yirmi mil açığında düşman torpidosu yollarını kesip ateşe başlayınca takanın patalyasına atlayıp emanetiyle birlikte karanlık sulara açılıp, kürek çekerek gidecektir. "Ve İsmail'in gözü tutmazsa liman reislerini / ta Ankara'ya" varıp emanetini kendi elleriyle teslim edecektir. Avuçları yanıp kanayana, kürekler kırılana kadar savaşır, ama emanetini yerine ulaştırmayı başaramaz. "Sonra, / sonra malum olmadı insanlara / Arhaveli İsmail'in akıbeti..."

İstanbul Şoför Ahmet'in üç numrolu kamyoneti "bir acayip mahlûk"tur. Sol arka makası yerine şasisinin altına, dingilin üzerine budaklı bir gürgen kütüğü sanılmıştır, vantilatöründe dört kanattan ikisi noksandır. "Sol arka lastik hava mı kaçırıyor ne?" "Üç numrolu kamyonet durdu. / Karanlık. / Kriko. / Pompa. / Eller." İç lastik boydan boya yanılmış. "Yedek? /

Yok." Dağ başındasın Süleymaniyeli Şoför Ahmet. "Şoför Ahmet." "Çeket, külot, pantol, don, gömlek ve kalpak ve kırmızı kuşak / Ahmet'i postallarının üstünde çınlıçplak / birakarak / dış lastiğin içine girdiler, / şişirdiler..."

Şoför Ahmet gideceği yere varmış mıdır? Belli değil. Varsa da olur, varmasa da... Önemli olan onun bu savaşımı vermesidir... Ne diyor bu öyküyü dinleyen Aşçıbaşı Mahmut Aşer: "Açıkgöz millettir İstanbullular, / yiğitleri de, yavrum, yiğittir. / Şimdi Şoför Ahmet nerde kim bilir?"

Nâzım Hikmet yiğitliği, sıradan, küçük insanların yaşama savaşımı içindeki davranışlarında aramış, sevmiş, yüceltmıştır. Bütün yapıtlarında bu anlayışın örnekleri bulunabilir, ama Kurtuluş Savaşı öykülerinde yiğitlik konusuna yaklaşımını tam bir açıklıkla ortaya koymuştur ki bu bir düşünce devrimidir.

